

ИЖТИМОЙИ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

1-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-1

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

SPECIAL ISSUE-1

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

№SI-1 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2026-SI-1>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук (DSc), профессор

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Сабилова Умида Фархадовна
доктор социологических наук (DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.

Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.

Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмурадов Мансур Бобомурадович

доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)

Каланов Комил Куллахматович

кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)

Убайдуллаева Раиса Турсуновна

доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)

Негматова Шахзода Шухратовна

доктор философских наук, профессор (Узбекистан)

Шайылдаева Асель Кокоевна

кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович

доктор экономических наук, (Узбекистан)

Щепилова Галина Германовна

доктор философских наук, профессор (Россия)

Рожанский Михаил Яковлевич

кандидат философских наук (Россия)

Маматов Нормурат

доктор философских наук, профессор (Узбекистан)

Бурнашев Рустам Ренатович

кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи

Социальные структуры, социальные институты и образ жизни

Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич

доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)

Холбеков Абдуғани Жуманазарович

доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)

Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович

доктор социологических наук, профессор (Россия)

Акулич Мария Михайловна

доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос

доктор политических наук, профессор (Испания)

Фадеева Любовь Александровна

доктор социологических наук, профессор (Россия)

Виктор Агаджаньян

доктор философии по социологическим наукам,

профессор (США)

Абдулазизов Абдулвохид Хабибуллович

кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.

Социология социального сознания и социального процесса.

Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич

доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)

Матибаев Тасполат Балтабаевич

доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)

Николов Стефан

доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович

доктор философских наук, профессор (Узбекистан)

Ли Ци

доктор исторических наук, профессор (Китай)

Сухомлинова Марина Валерьяновна

доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решает задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счет внедрения достижений научных исследований ученых и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Жусубалиев Абдикайым Рысбаевич
кандидат социологических наук, доцент (Кыргызстан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)
Каланова Сабохат Мурадовна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)
Рахимбаева Дилбархон Абдулхамитовна
кандидат философских наук, доцент (Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариева Аълохон Нуриддиновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Уразалиева Гулшода Бекпұлатовна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

Жиянмуратова Гулноз Шербутаевна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
и.о. профессор (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Сеитова Зухрагон Пиржановна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Абдуллаев Акмал Гадаймурадович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)
Абдухалилов Абдулло Абдухамитович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МАҚОЛАДА КЕЛТИРИЛГАН ДАЛИЛЛАРНИНГ ТЎҒРИЛИГИ УЧУН МУАЛЛИФ МАСЪУЛДИР | АВТОР НЕСЕТ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ДОСТОВЕРНОСТЬ ФАКТОВ ИЗЛОЖЕННЫХ В СТАТЬЕ

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Сеитов А.П. СОЦИОЛОГИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ДИАЛОГА МЕЖДУ ОБЩЕСТВОМ И ГОСУДАРСТВОМ.....	5
2. Rasulov Abdimumin O'ZBEKISTONDA PSIXODIAGNOSTIKA METODIKALARINING TATBIQ ETISH TARIXI..	8
3. Xusanova Xayriniso, Kamilov Farxod G'ARB DAVLATLARIDA AHOLINI IJTIMOY HIMOYALASHNING KONSEPTUAL VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI.....	16
4. Hojiyev Zavqiddin INNOVATSION TA'LIM KLASITERI MAMLAKATNI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	24
5. Yunusov Alisher YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLAR QATLAMI: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	33
6. Kadirova Xalima GLOBALASHUV SHAROITIDA MEDIA TA'LIM VA MEDIA SAVODXONLIKNING IJTIMOY AHAMIYATI.....	40
7. Abdikadirova Nigora RAQAMLASHTIRISH VA RAQAMLI TA'LIMNING INSON SALOHİYATIGA TA'SIRI.....	46
8. Ким Лариса ВИРТУАЛЬНАЯ СОЦИОСФЕРА: ТРАНСФОРМАЦИЯ СТРУКТУРЫ И КУЛЬТУРЫ УЗБЕКСКОГО ОБЩЕСТВА.....	53
9. Islambaev Ravshan QORAQALPOG'ISTONDA YOSHLAR NORASMIY BANDLIK DINAMIKASINING IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARI.....	60
10. Eshmanova Iroda O'ZBEK YOSHLARINING XITOIY XALQ RESPUBLIKASIDAGI MOSLASHUV JARAYONLARI.....	67
11. Ravshanbekova Xurshidabonu YANGI O'ZBEKISTONDA XALQ QABULXONALAR EVALUTSIYASINI TADQIQ ETISHNING NAZARIY-METODOLOGIK JIATLARI.....	74
12. Mirjavxarova Farida YOSHALARINING HARBIY-PROFESSIONAL ORIENTATSIYAGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	81
13. Boboyev Sherzod O'ZBEKISTONDA XAYRIYA AMALIYOTINING TARIXIY-RETROSPEKTIV TAHLILI.....	90
14. Anorboyeva Marifat YANGI O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARIGA DOIR NORMATIV-HUQUQIY HUIJATLARNING KONTENT TAHLILI.....	98
15. Yaxshiliqova Dildora NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING SOTSIAL MOBILLIK JARAYONLARIGA DOIR YONDASHUVLARNING NAZARIY TAHLILI.....	105
16. Nuralimova Gulsinoy AHOLINING ZAIF QATLAMLARIGA KO'RSATILADIGAN IJTIMOY XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	113
17. Mirzaaalieva Aziza SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA IJTIMOY-SIYOSIY TAHLILNING NAZARIY MUAMMOLARI.....	119

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Boboyev Sherzod,

Mirzo Ulug'bek nomidagi

O'zbekiston Milliy universiteti

mustaqil izlanuvchisi

e-mail: sherzodik7997@gmail.com

O'ZBEKISTONDA XAYRIYA AMALIYOTINING TARIXIY-RETROSPEKTIV TAHLILI

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.21980616>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekiston hududida xayriya amaliyotining shakllanishi va rivojlanishi tarixiy-retrospektiv nuqtai nazardan tahlil qilsinadi. Tadqiqotda xayriya fenomenining ildizlari "Avesto" dagi ezgulik g'oyalaridan boshlab, Qur'oni Karim va hadisi shariflardagi zakot, sadaqa va vaqf tushunchalari orqali islomiy qadriyat sifatida mustahkamlanishi yoritib berilgan. Maqolada tasavvuf ta'limotining insonparvarlik tamoyillari, xususan, nafsni tiyish va o'zgalarga beg'araz yordam berish g'oyalarining jamiyat ijtimoiy hayotiga ta'siri ochib beriladi. Shuningdek, Amir Temur davridagi markazlashgan ijtimoiy himoya tizimi, davlat tomonidan kambag'al va muhtojlarga ko'rsatilgan g'amxo'rlik hamda Alisher Navoiyning bevosita xayriya faoliyati u qurgan madrasalar, shifoxonalar va rabotlar misolida vaqf tizimining yuksak namunalari tahlil qilinadi. Muallif ajdodlarimizning ushbu boy ma'naviy merosi bugungi kunda O'zbekistonda xayriya madaniyatini tizimli rivojlantirish uchun muhim poydevor bo'lib xizmat qilishini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: xayriya, retrospektiv tahlil, Avesto, Qur'oni Karim, tasavvuf, Amir Temur, Alisher Navoiy, vaqf, ijtimoiy adolat, ma'naviy meros.

Бобоев Шерзод,

соискатель

Национального университета Узбекистана

имени Мирзо Улугбека

e-mail: sherzodik7997@gmail.com

ИСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

В данной статье проводится ретроспективный анализ становления и развития благотворительной практики на территории Узбекистана. Исследование прослеживает истоки феномена благотворительности, начиная с идей гуманизма в «Авесте» и заканчивая их закреплением в качестве исламских ценностей через институты закята, садака и вакфа, изложенные в Священном Коране. В статье раскрывается влияние принципов суфизма на социальную жизнь общества, в частности идей бескорыстной помощи ближнему. Также анализируется централизованная система социальной защиты в эпоху Амира Темура и деятельность Алишера Навои, чье личное меценатство строителство медресе, больниц и

рабатов стало высшим примером развития системы вакфа. Автор обосновывает, что богатое духовное наследие предков служит прочным фундаментом для системного развития культуры благотворительности в современном Узбекистане.

Ключевые слова: благотворительность, ретроспективный анализ, Авеста, Коран, суфизм, Амир Темура, Алишер Навоий, вакф, социальная справедливость, духовное наследие.

Boboev Sherzod,
Independent Researcher
National University of Uzbekistan
named after Mirzo Ulugbek
e-mail: sherzodik7997@gmail.com

A HISTORICAL AND RETROSPECTIVE ANALYSIS OF CHARITABLE PRACTICES IN UZBEKISTAN

ABSTRACT

This article provides a retrospective analysis of the formation and evolution of charitable practices in Uzbekistan. The study traces the roots of the phenomenon of philanthropy, starting from the ideas of benevolence in the “Avesta” and their subsequent consolidation as core Islamic values through the institutions of zakat, sadaqah, and waqf as outlined in the Qurani Karim. The paper explores the influence of sufism and its humanitarian principles specifically the concepts of selflessness and altruistic aid on the social fabric of society. Furthermore, it analyzes the centralized social welfare system established during the era of Amir Temur, as well as the extensive philanthropic activities of Alisher Navoiy, whose contributions to the construction of madrasas, hospitals, and rabats serve as pinnacle examples of the waqf system. The author argues that this rich spiritual heritage of ancestors serves as a vital foundation for the systematic development of a modern culture of charity in contemporary Uzbekistan.

Keywords: charity, retrospective analysis, Avesta, Qurani Karim, sufism, Amir Temur, Alisher Navoiy, waqf, social justice, spiritual heritage.

KIRISH

Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, Markaziy Osiyoda xayriya – ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida inqirozli davrlarda jamiyatni parchalanishdan asrab qoluvchi va rivojlanishga turtki beruvchi mukammal ijtimoiy xavfsizlik tizimi bo‘lib kelgan. Asrlar davomida xayriya faoliyatining turlari va shakllari rivojlanib bordi. Bu jarayonda, nafaqat uning subyektlari va obyektlari o‘zgardi, balki odamlarni fidokorona ijtimoiy yordam ko‘rsatishga undaydigan qiymat va semantik ko‘rsatmalar tizimi ham o‘zgartirildi.

Markaziy Osiyoda xayriya omili “Avesto” davridagi ilk axloqiy me‘yorlardan boshlab, Islom Renessansi davridagi tizimli vaqf institutlari orqali Temuriylar davridagi markazlashgan davlat siyosati darajasigacha evolyusion yo‘lga bosib o‘tgan. Bu jarayonda xayriya oddiy saxovatdan murakkab ijtimoiy-iqtisodiy institutga aylangan.

Xayriya faoliyati faqat qonunlar bilan emas, balki jamiyatning ichki axloqiy kodeksi (zardo‘shiylikdagi triada, islomdagi zakot va ehson) bilan mustahkamlangan. Bu esa ijtimoiy yordamning majburiy emas, balki ixtiyoriy va ommaviy xarakterga ega bo‘lishiga, natijada jamiyatda kuchli ijtimoiy birdamlik shakllanishiga xizmat qilgan.

METODOLOGIYA

Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoev “Avesto”ning ijtimoiy ma‘naviy ahamiyatini alohida ko‘rsatib: “Bundan 2700 yil muqaddam Osiyo hududida yaratilgan eng qo‘hna yozma yodgorlik – “Avesto” kitobida ham inson huquq va erkinliklari, millatlararo munosabatlarni o‘zaro hurmat va ishonch tamoyillari negizida barpo etish g‘oyalari muhim o‘rin tutadi, zo‘ravonlik va adolatsizlik rad etiladi” – deb ta‘kidlaydilar [1, – B.68]. Ushbu ma‘noda zardo‘shiylik ta‘limotida boylik to‘plashning asl maqsadi xayriya qilishda saxiylik va muhtojlarga ko‘maklashish deb belgilanishi, jamiyatdagi mulkiy tengsizlikni jilovlovchi ilk «ijtimoiy mexanizm» vazifasini o‘tagan.

Bu yondashuv jamiyatning ma'naviy inqirozi oldini oluvchi iqtisodiy-ma'naviy vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Markaziy Osiyo davlatlarida xayriya haqidagi ilk ma'lumotlar zardo'shtiylikning muqaddas kitobi "Avesto"da keltiriladi. Avestoning ijtimoiy, axloqiy, falsafiy mohiyati "ezgu fikr", "ezgu so'z" va "ezgu amal" kabi muqaddas uchlik (axloqiy triada)da o'z ifodasini topadi [2, – B.18]. Bu ijtimoiy genetik ildizlar va davomiylikni anglatib, mintaqamizda ijtimoiy adolat va insonparvarlik g'oyalari islomgacha bo'lgan davridayoq shakllanganligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi. Zero, Avestoda ilgari surilgan axloqiy triada butun jamiyat uchun ijtimoiy faoliyat mezoni sifatida xizmat qilgan. Ushbu tamoyil kishilar orasida xayriyaning ana'naviy-funksional asosi bo'lib xizmat qilgan. Bunda «ezgu amal» faqat individual fazilat emas, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ta'minlovchi majburiy axloqiy me'yor vazifasini o'tagan.

Zardo'shtiylik dini ijtimoiy tabaqalanishga o'tish davrida vujudga kelgan va muayyan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar asosida mavjud munosabatlarni diniy shaklda ifodalagan. Sotsiologiya fanlari doktori, professor M.B.Bekmurodov fikriga ko'ra: "Avesto asarida ifodalangan monotetik diniy-falsafiy kategoriyalar va tushunchalar, dunyoni ramziy talqin etish usullari keyingi davrlarda insoniyat hayotiga kirib kelgan va takomillashgan konfessiyalarda mustahkam o'rin olib kelgan" [3, – B.11]. Axloqiy triada – faqirlarga g'amxo'rlik, insonparvarlik, kishiga isnod keltiruvchi ishlardan holi bo'lishni nazarda tutadi. Ijtimoiy hayotning turli sohalarini boshqaruvchi ilohlar (Mitra, Porindiy) timsolida zo'rvonlik va adolatsizlikning qoralanishi, ijtimoiy muhofazaning ma'naviy-huquqiy institut sifatida shakllanganini ko'rsatadi.

ASOSIY QISM

Islom dinining insonparvarlik g'oyalari ta'sirida muhtoj qatlamlarga g'amxo'rlik tizimlashtirildi. Muqaddas Qur'oni karim oyatlariga tayangan holda xalq ma'rifatga chorlandi. Islom dini kishining ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy huquqlari, burch va majburiyatlari, o'zaro munosabatlarda axloq me'yorlarini tartiblab berdi. Xususan, vaqf, zakot, fidya kabi amallardan yig'ilgan mablag'lar maxsus jamg'armalarga aylantirildi. Ushbu jamg'armalar hisobidan kambag'allar, qarzdorlarga ko'maklashish, qullikka tushganlarni ozod qilish, och-nahorlar, yetim-yesirlar va beva-bechoralarga oziq-ovqat ulashish maqsadida foydalanildi. Islom dinining yoyilishi bilan xayriya faoliyati ixtiyoriy amaldan tizimli ijtimoiy institut darajasiga ko'tarildi. Zakot, vaqf va fidya kabi mexanizmlar orqali mablag'larni qayta taqsimlashning ilk "ijtimoiy jamg'armalari" shakllandi, bu esa jamiyatdagi iqtisodiy tengsizlikni yumshatishning huquqiy-moliyaviy asosi bo'lib xizmat qildi.

Bu ezgu amallarni keng yoyilishida hadislarning ta'siri katta bo'ldi. Hadis ilmining sultoni Imom al-Buxoriyning shoh asari "Al-jome' as-Sahih" asarida "Nafaqa berishni o'zingdan boshla! Agarda orts a'zolaringga sarfla, agarda ulardan ham orts qarindoshlaringga sarfla. Agarda qarindoshlaringdan ham orts shu yo'sinda avval yaqin, keyin uzoqlariga sarflayber"-deb ta'kidlanadi [4, – B.475-476]. Imom al-Buxoriy hadislarida bayon etilgan nafaqa berish tartibi (inson-oila-qarindosh-jamiyat) ijtimoiy mas'uliyatning mantiqiy zanjirini belgilab beradi. Bu yondashuv jamiyatning eng kichik bo'g'ini (oila) barqarorligi orqali umumiy ijtimoiy farovonlikka erishish strategiyasini ifodalaydi.

Islom ta'limotida xayriya obyektlarining aniq belgilanishi (qarzdorlar, yetimlar, bevalar, ozodlikdan mahrum bo'lganlar) ijtimoiy himoya tizimining nafaqat moddiy, balki huquqiy va insonparvarlik xarakterini ham ochib beradi. Islom aqidalari asosida o'zligini anglab yetgan insonda mashaqqatlarni yengib o'tishda ruhiy quvvat hosil bo'ladi. Islom dinida ratsional qarashlar qo'llab-quvvatlanadi. Sotsiologiya fanlari doktori B.Farfiev "islomda farz amallaridan biri bo'lgan ramazon ro'zasini sog'-salomat bo'lgan va safarga chiqmagan kishi tutishi talab etiladi. Agar uning salomatligi bunga monelik qilsa, unda u fidya, ya'ni bir muhtoj kishining bir oylik oziq-ovqatini ta'minlash orqali ushbu farz amalidan ozod bo'ladi", – deydi [5, – B.82]. Ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning diniy-axloqiy me'yorlar bilan tartiblanishi, xayriyani shunchaki iqtisodiy jarayon emas, balki shaxsning ma'naviy burchi sifatida talqin etdi. Bu esa jamiyatda ijtimoiy birdamlik (solidarlik) va mas'uliyat hissini kuchaytiruvchi muhim omil bo'ldi.

Birinchi (ma'rifiy – IX-XII asrlar) va Ikkinchi (Temuriylar XIV-XV asrlar) Renessans davrida xayriya – nochorlikdan aziyat chekuvchilarni qo'llab-quvvatlash masalasida ma'rifatparvar

mutafakkirlar va davlat arboblari ijtimoiy qarashlarida muqobil yondashuvlar shakllandi. Bu davrlar Markaziy Osiyoning buyuk allomalari va mutafakkirlarini yaratdi. Ularning gumanistik g'oyalar bilan sug'orilgan ilmiy, madaniy merosi saxovat, insonparvarlik, ezgulikka yo'naltirilgan.

Abu Rayxon Beruniy "halol yo'l bilan to'plagan mollaridan ehson qiluvchi, miskin va beva-bechoralarga rahmu shafqat qiladigan odamga ko'p yaxshiliklar bo'lur" – deb o'zgalar ko'magiga muhtoj qatlamlarga g'amxo'rlik qilishga chaqiradi [6, – B.12]. Abu Rayhon Beruniy talqinida ehsonning qiymati nafaqat uning miqdori, balki manbasining "halolligi" bilan belgilanadi. Bu ijtimoiy ko'mak tizimida iqtisodiy omil bilan axloqiy me'yorning uzviy bog'liqligini ko'rsatuvchi muhim ilmiy xulosadir.

Yusuf xos Hojib (1016-yil yoki 1018-yilda tug'ilgan) o'zining "Qutadg'u bilig" asarida ijtimoiy tarbiya, turli toifadagi kishilarning o'zaro munosabatlarida axloq me'yorlari kabi masalalarni yuksak iste'dod bilan bayon qilib beradi [7, – B.367]. Alloma mazkur asarning "O'gdulmish O'zg'urmishga ko'p avom xalq bilan muomala qilmoqlikni o'rgatdi" bobida jamiyatning 10 dan ortiq ijtimoiy toifalarga ajratilishi va har bir toifa (olim, hunarmand, kambag'al va h.k.) bilan muomala qilish qoidalarining ishlab chiqilishi o'sha davrda ijtimoiy munosabatlarning naqadar murakkab va tizimli bo'lganligini isbotlaydi. Allomaning fikrlaridan o'z davrida xayriyaning axloqiy-huquqiy legitimligi yaqqol sezilib turadi. Yusuf Xos Hojib tomonidan kambag'al va nochorlar alohida ijtimoiy tabaqa sifatida e'tirof etilishi va ularga nisbatan "saxiy bo'lish" tavsiyasi – davlat va jamiyat boshqaruvida ijtimoiy balansni saqlashning asosiy vositasi sifatida talqin etilgan.

Nizomulmulk (1018-1092) o'zining "Siyosatnoma yoki siyar ul-muluk" asarida nochor, ilojsiz kishilarga moliyaviy ko'mak berish va inson huquqlari daxlsizligi tamoyillariga rioya qilish zaruratini ko'rsatadi [8, – B.98]. Nizomulmulk talqinida nochor va ilojsiz kishilarga moliyaviy ko'mak berish shunchaki xayriya emas, balki davlatning fuqarolar oldidagi burchi va inson huquqlari daxlsizligining tarkibiy qismi sifatida talqin etiladi. Mashvarat va kengash (kollegiallik) tamoyilining ilgari surilishi, ijtimoiy masalalarni hal etishda xalq ovozi va mutaxassislar fikriga tayanish zarurligini ko'rsatadi. Bu yerda insonning «tanu moli va bola-chaqasi» daxlsizligi davlat tomonidan kafolatlangan eng oliy qadriyat sifatida namoyon bo'ladi. Nizomulmulk qarashlari davlat va fuqaro o'rtasidagi o'zaro majburiyatlarga asoslangan ijtimoiy muvozanatni ifodalaydi. Xalqdan soliq (haq mol) olish faqat ularning farovonligi va xavfsizligi ta'minlangan taqdirdagina legitim (qonuniy) hisoblangan.

Xo'ja Bahovuddin Naqshbandiyning tasavvuf tariqati asosida mehnatsevarlik yotadi. U kun ko'rish uchun mehnat qilish zaruriyatini ko'rsatadi [9, – B.285]. Naqshbandiy asos solgan tariqat negizida "ko'ngil Xudoda bo'lsin-u, qo'l ish bilan band bo'lsin" ("dil ba yoru, dast ba kor") shiori yotadi [10, – B.183-184]. Ushbu shior dunyoviy faoliyat (mehnat) va ma'naviy yuksalishni bir-biriga qarama-qarshi qo'ymaydi. Bu yondashuv jamiyatda iqtisodiy farovonlik bilan bir qatorda ma'naviy qadriyatlarning ham ustuvor bo'lishini ta'minlaydi va ijtimoiy uyg'unlikni vujudga keltiradi.

Naqshbandiya tariqatining asosiy konsepsiyasi ijtimoiy boqimandalikni (tekinxo'rlikni) qat'iy rad etadi. Insonning ilohiy kamoloti va axloqiy pokligi bevosita uning halol mehnati va kasb-hunar egallashi bilan bog'lanadi. Bu esa insonni faqat yordam oluvchi emas, balki o'z moddiy ehtiyojlarini mustaqil ta'minlovchi subyekt sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Naqshbandiy saxovati shuni ko'rsatadiki, sufiylikning asl mohiyati faqat o'z nafsini tiyish emas, balki topgan halol daromadidan boshqalarga ko'maklashish (altruizm) va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishdir.

Xo'ja Ahmad Yassaviy (1041-1166-1167) o'zining "Devoni hikmat" she'riy asarida poklik, to'g'rilik, kamsuqumlik, mehr-shafqat, halol kun kechirish, nafsni tiyishga intilish, iymonli bo'lish kabi asl insoniy fazilatlarni ulug'lagan [11, – B.234]. Uning tariqatlarida oddiy xalq, yo'qsillar butun bir qatlam sifatida ta'riflanadi. Ularni g'ariblar, yetimlar, faqirlar tabaqasi nomi bilan atab, mulkdorlarga aynan shu qatlamlarga nisbatan g'amxo'rlik qilish nasihati beriladi. Nafsni tiyish – ortiqcha isrofgarchilik va boylikka hirs qo'yishdan qaytarsa, muruvvat – topgan daromadni ijtimoiy xayriyaga yo'naltirishni anglatadi. Yassaviy ta'limoti tasavvufni murakkab nazariyalardan oddiy xalq tushunadigan axloqiy dasturga aylantirdi. Bu model ijtimoiy ojiz tabaqalarning haq-huquqlarini muhofaza qilishda kuchli ma'naviy qalqon vazifasini o'tagan.

Yassaviy ta'limotida ijtimoiy adolatsizlikka qarshi keskin munosabat bildirilishi jamiyatda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ijtimoiy ziddiyatlarning oldini olishga qaratilgan. Hukmdorlarni mehr-shafqatga chaqirish orqali u davlat va xalq o'rtasidagi ishonch ko'prigini mustahkamlashga intilgan. Insof, muruvvat va nafsni tiyish kabi tushunchalar Yassaviyda shunchaki abstrakt fazilatlar emas, balki iqtisodiy munosabatlarni tartibga soluvchi omillardir.

Xo'ja Axror Valiy (1404-1490) juda katta nufuzi va zukko bilimi, tunganmas mol-mulkleri bo'lsa-da darveshona hayot kechirib, kambag'alparvar bo'lganlar. Xo'ja Axror Valiy nochorlikni "taqdiri azal" (fatalizm) sifatida qabul qilishga qarshi chiqib, uni insonning individual xatti-harakati bilan bog'laydi. Bu ilmiy jihatdan "bo'ymandalik ongini"ni yengish va insonni ijtimoiy qaramlikdan faol hayotga yo'naltirishning ilk konseptual modellaridan biridir. Boburmirzo o'zining "Risolai volidiyyia" asarida Xo'ja Axror Valiy lutf iltifot qilgan chog'larida nafaqat shohga balki, gadolarga ham toj bag'ishlab, uni ma'naviy podshoh qilib yuborar edilar, haq so'zni aytganlarida shohu gadoni teng bilardilar" – deb ehtirom bilan xotirlaydi [12, – B.367].

Xo'ja Axror Valiy g'oyalarida nochorlik nafaqat taqdiri azal, balki kishining xatti-harakatiga bog'liq bo'lib, harakatsizlik va o'z taqdiriga loqaydlik boqimandalik manbai sifatida qaralgan. Najmiddin Kubro esa: "Muvaffaqiyat sayi'-harakatda, muvaffaqiyatsizlik dangasalikda" – deb biladi [13, – B.230]. Najmiddin Kubroning "muvaffaqiyat – harakatda" degan formulasi ijtimoiy muhofaza tizimida mehnat orqali reabilitatsiya qilish tamoyiliga mos keladi. Bu yerda xayriya va yordam insonni dangasalikka emas, balki o'z imkoniyatlarini ishga solishga (sa'y-harakatga) undashi shartligi ustuvor etib belgilangan.

Davlat arboblari tomonidan aholining ehtiyojmand qatlamlarini ta'minlab turishda vaqf mulklaridan foydalanish amaliyoti kuzatiladi. Qoraxoniylar Ibrohim ibn Nasr Samarqandda bunyod etilgan madrasa majmuini ta'minlash uchun uch mehmonxona, bir karvonsaroy, bir erkaklar hammomi, suv ayirgich, uzumzor, bir qancha ekin yerlari va boshqalardan keladigan daromadni vaqf qilib bergani haqida ilmiy guvohliklar mavjud [14, – B.368].

Nochorlar davolanuvchi bir shifoxona ixtiyoriga butun imoratlari, rastalari bilan ikki karvonsaroyini ham taqdim (vaqf) etdi. Vaqfda ko'rsatilgan umumiy pul miqdoridan 1,5 ming dirham talabalarga stipendiya sifatida ajratilgan [15, – B.38]. Shifoxonalarning vaqf daromatlari hisobidan to'liq ta'minlanishi (dori-darmon, oziq-ovqat, xodimlar maoshi) – aholining nochor qatlamlari uchun bepul va sifatli tibbiy xizmat kafolati bo'lgan. Bu ijtimoiy davlatchilikning ilk tarixiy ko'rinishlaridan biridir. Talabalarga bilim darajasiga qarab differensial stipendiyalar ajratilishi "inson kapitali"ga investitsiya kiritishning ilg'or usuli hisoblanadi.

Vaqf hujjatidagi "agar muassasa faoliyati to'xtasa, mablag' beva-bechoralarga berilsin" degan shart ijtimoiy mablag'larning hech qachon xususiyashtirilmasligi va doim muhtojlar manfaatiga xizmat qilishini ta'minlovchi huquqiy kafolatdir. Qoraxoniylar davridagi vaqf tizimi bugungi kundagi ijtimoiy tadbirkorlik va maqsadli jamg'armalarning tarixiy analogi bo'lib, u ijtimoiy sohani budjetdan tashqari mustaqil moliyalashtirishning mukammal modelini namoyish etgan.

Amir Temur (1336-1405) va temuriylar davlat siyosati haqida Prezidentimiz ta'biri bilan aytganda: "Bu davr Sohibqiron Amir Temur bobomizni jahon sahnasiga olib chiqdi va Temuriylar Renessansi, Ikkinchi uyg'onish davri g'oyalari va xalqimizning bunyodkorlik faoliyatiga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Bunda xalq orzusi markazlashgan qudratli davlat va qonun ustuvor bo'lgan adolatli jamiyat g'oyasida mujassam bo'ldi [16, – B.17]. Sohibqiron o'zining ulkan saltanatini boshqarishda mashvaratu maslahat va tadbirlar bilan ish yuritadi.

"Har bir diyor aholisining ahvolidan ogoh bo'lib turdim" [17, – B.77], degan fikr, o'sha davrdayoq aholining ijtimoiy holatini o'rganishning tizimli monitoringi mavjud bo'lganligini anglatadi. U Samarqand, Shahrisabz va boshqa yirik shaharlarda madrasalar, masjidlar va shifoxonalar qurgan. U yerda och-nahorlar, musofirlar va g'ariblar uchun kundalik bepul taomlar tarqatilgan. Ushbu muassasalarni ta'minlash uchun ularga yerlar va savdo rastalarini vaqf qilib bergan. Ulardan keladigan daromad yetimlar, bevalar va talabalarining ehtiyojlari uchun sarflangan.

Dehqonlarga yerni tiklash uchun urug'lik, ish hayvonlari va asbob-uskunalar bepul berilgan. Bu insonni muhtojlikdan chiqarish uchun berilgan eng katta "xayriya" edi. Iste'dodli, ammo mablag'i yo'q yoshlarga ta'lim olishlari uchun maxsus grantlar (stipendiyalar) ajratgan. Saltanatdagi barcha

tilanchi va qashshoqlar ro'yxatga olingan. Ularga davlat xazinasidan muayyan miqdorda oziq-ovqat va kiyim-kechak (nafaqa) berilgan. Nafaqa olayotgan shaxslarga tilanchilik qilish taqiqlangan. Amir Temur saxiylik va xayriyada pragmatik siyosat yuritgan. Agar kimdir nafaqa olib turib yana tilanchilik qilsa, u saltanatdan chiqarib yuborilgan. Bu boqimandalikka qarshi kurashning ilk modeli edi.

Keyinchalik temuriy Umarshayx Mirzo o'zining hukmronligiga qarashli har bir kasabada insofli dorug'a tayinladi. Ishi tushib kelganlarning iltimoslarini ijobat etishda inoyat va iltifot ko'rsatdi. Xondamir ushbu asarida temuriy shahzodalardan yana biri Muhammad Boburning zgulik yo'lidagi ijtimoiy-siyosiy faoliyati haqidagi bebaho ma'lumotlarni berar ekan, uni "Podshohi karami bandanavoz", ya'ni "bandalarni siylovchi mehribon podshoh" sifatida yuksak karam va yaxshilik, ne qadar cheksiz shafqat va saxovat namunasi sifatida tilga oladi. Boburmizoning mehribon podshoh sifatidagi lutf va ehson dovruq'i barcha toyifa kishilarining e'tirofiga sazovor bo'lganligi, uning saltanatida in'om va ehson eshiklari barcha uchun birday ochiq bo'lganligini qayd etadi [18, – B.255]. Muhtoj qatlamlarga differensiallashgan (tabaqalashtirilgan) holda yondashish yordamning manzilliligini va samaradorligini oshirgan. Bu har bir ijtimoiy guruhning (yetimlar, bevalar, qarzdorlar va h.k.) o'ziga xos ehtiyojlaridan kelib chiqib ko'mak berilganini anglatadi. Temuriy shahzodalar boshqaruvi insofli ma'muriyat, iqtisodiy tartibga solish va manzilli xayriyaning uyg'unlashgan tizimi sifatida namoyon bo'ladi.

Alisher Navoiy hazratlar va oliyanob ahloq sohibi sifatida nafaqat ulkan ilmiy-adabiy meros sohibi, balki oddiy xalq manfaatiga xizmat qilgan xayrli ishlari bilan tahsinga sazovor bo'ldilar. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev e'tirof etganlaridek: "...buyuk Alisher Navoiy bobomizning bitta ko'ngli o'ksik odamni xursand qilish Ka'bani obod etish bilan barobar, degan teran ma'noli so'zlari mehr-oqibat, saxovat va olijanoblik kabi fazilatlarini doim qadrlab, ulug'lab yashaydigan xalqimizning orzu-intilishlariga har tomonlama uyg'un va hamohangdir" [19, – B.57].

Navoiyning "Mahbub ul-qulub" asarida jamiyatni 32 xil ijtimoiy qatlamlarga ajratishi o'rta asrlar Sharq sotsiologik fikrining yuksak namunasi. Asarda nafaqat yuqori tabaqa, balki g'ariblar, bechoralar va hatto tekinxo'rlarni alohida toifa sifatida tahlil qilishi, ijtimoiy muammolarni ilmiy va miqdoriy diagnostika qilishga urinish sifatida baholanadi. Xususan, ijtimoiy qatlamlarning yigirma yettinchisi "g'arib va bechoralar", yigirma akkizinchisi "gadoylar"dan iborat bo'ldi [20, – B.36].

Navoiyning shaxsiy mablag'lari hisobidan qurilgan 52 rabot, 16 ko'prik, 9 hammom va shifoxonalar xayriyaning faqat pul berish emas, balki ijtimoiy servis infratuzilmasini yaratish ekanligini ko'rsatadi. Bu obyektlar aholining harakatlanishi, salomatligi va ta'limi uchun xizmat qilib, kambag'allikni bilvosita kamaytiruvchi iqtisodiy omil bo'lgan.

Alisher Navoiyning vaqf yerlariga bag'ishlangan "Vaqfiya" asarida madrasa ahli va talabalarga to'lanadigan maosh va moddiy yordam mablag'lari naqadar aniq taqsimlanganligini keltiriladi [21, – B.137]. Asarda xayriya mablag'larining qat'iy huquqiy asosda, maqsadli va shaffof taqsimlanishini kafolatlovchi nizom vazifasini o'tagan. Bu o'rta asrlarda ijtimoiy xayriyaning yuksak institutsional darajaga ko'tarilganini isbotlaydi. Unga ko'ra, mudarris xodimlarga va hatto tolibi ilmlarga yillik maosh naqd aqchadan iborat bo'lib qolmay, unga yemak uchun zarur bo'lgan oshliq bug'doy, apra ham kiritilgan.

Alisher Navoiy o'zi barpo qilgan "Ixlosiya" madrasasi xodimlari va tolibi ilmlariga yillik vaqf maosh – ravotibni (ravotib- xizmatchilarga vaqti vaqti bilan berib turiladigan maosh, nafaqa va boshqa moddiy yordamlarni anglatadi) asosan Hirot madrasalari vaqfnomalariga tayangan holda belgilaydi [22]. Ushbu maqsadda qisman xazina, podshoh hadya etgan suyurg'ol va hadyalar, meros yerlardan kelgan katta daromadlardan foydalandi. Madrasada a'lo o'qigan talabalarga "oylik naqd yigirma to'rt oltun, yilda bug'doy besh yuk", o'rtacha o'qigan sakkiz nafar talabaga oylik har biriga naqd o'n olti oltun, bug'doy yillik "to'rt yuk", "past" ("adno") o'qigan sakkiz nafar talabaga talabaga "oylik har biriga naqd o'n ikki oltun, bug'doy uch yuk" tayinlangan.

Ixlosiya mardasasining qarshisida, katta ko'cha yonida bir xonaqoh qurdirgan, unda har kuni kambag'allar hamda shu yerda yashovchilarga taom, har yili ehtiyoji borlarga kiyim tarqatilgan. Xonaqoh imorati odamlar ko'nglidagi ikkilanishlardan qutqargani, har qanday yuzakilik va g'ashdan

xoli qilgani uchun “Xolisiya” deb nomlangan [23, – B.650]. “Xolisiya” xonaqosida zaifa va miskinlarga kunlik tekin oziq-ovqat ulashish tartibi joriy etilgan.

Madrasa (“Ixlosiya”) va xonaqoh (“Xolisiya”) ning yonma-yon qurilishi hamda ularda ta’lim va ijtimoiy yordamning (bepul taom va kiyim-kechak) integratsiya qilinishi jamiyatning ham ma’naviy, ham moddiy ehtiyojlarini bir vaqtda qondirishga qaratilgan klasterli yondashuvdir.

Navoiyning xayriya tizimi insonning ijtimoiy holatini yaxshilashda ta’limni moddiy ko‘mak bilan bog‘lagan va uni mustahkam iqtisodiy poydevorga (vaqfga) tayantirgan mukammal ijtimoiy boshqaruv modelidir.

XULOSA

Mutafakkirlar qarashlarida muhtoj qatlamlarga g‘amxo‘rlik qilish faqat shaxsiy fazilat emas, balki «jamiyatning barqaror yashash sharti» sifatida bayon etilgan. Bu esa ijtimoiy himoyaning falsafiy asoslarini «inson qadri» tushunchasi bilan bog‘laydi. Ularning xayriya borasidagi qarashlarida stimul beruvchi yondashuv (Naqshbandiy, Kubro, Abu Hafs Kabir), ya’ni insonni mehnatga, kasb-hunarga yo‘naltirish orqali boqimandalikning oldini olish va gumanitar yondashuv (Yassaviy, Navoiy, Beruniy), ya’ni jamiyatning obyektiv ravishda ojiz qatlamlarini (yetimlar, bevalar, musofirlar) to‘liq ijtimoiy ta’minotga olish yo‘nalishlari yaqqol sezilib turadi. Tarixiy davrlarda, jamiyatda iqtisodiy va ijtimoiy transformatsiya kuchaygan, inqirozlar odatiy hayot maromini buzgan paytda xayriya shunchaki moddiy yordam emas, balki ijtimoiy barqarorlikni ta’minlovchi strategik omilga aylanadi.

Vaqf tizimi (qoraxoniylar, temuriylar va Navoiy misolida) xayriyaning institutsional va moliyaviy mexanizmi sifatida ijtimoiy sohani (ta’lim, tibbiyot, xayriya oshxonolari) moliyalashtirishda barqaror va avtonom vosita bo‘lib xizmat qiladi. U davlat budjetiga yuq bo‘lmagan holda, xususiy mulk va tijorat daromadlarini ijtimoiy manfaatlarga yo‘naltirishning “tarixiy ijtimoiy tadbirkorlik” modelidir. Xususan, Alisher Navoiyning “Vaqfiya” asaridagi differensial stipendiyalar tizimi va Temurning olimlarga bo‘lgan g‘amxo‘rligi shuni ko‘rsatadiki, xayriya faqat “qornini to‘ydirish” emas, balki inson kapitalini rivojlantirish vositasi bo‘lgan. Yordamning bilim va natijadorlikka qarab taqsimlanishi ijtimoiy lift vazifasini o‘tagan.

Nizomulmulk, Amir Temur va Temuriy shahzodalar faoliyati tahlili shuni ko‘rsatadiki, aholining muhtoj qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash davlatning siyosiy legitimligi va ichki xavfsizligining asosiy sharti deb bilingan. Adolat arkonlari orqali ijtimoiy ziddiyatlarni yumshatish markazlashgan davlat boshqaruvining strategik ustuvorligi bo‘lgan.

Adabiyotlar/ Literatura/ References:

1. Shavkat Mirziyoev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti, 2021. – B. 68.
2. Islom. Ensiklopediya. /Z.Husniddinov tahriri ostida. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2004. – B. 18.
3. Bekmurodov M. Zamonaviy boshqaruv sotsiologiyasi /Monografiya. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2020. – B. 11.
4. Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy. Hadis. T.3. – Toshkent: Qomuslar, 1997. – B. 475-476.
5. Farfiev B.A. O‘zbekiston ijtimoiy taraqqiyotida islom ratsionalizmi omili. Sotsiologiya fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – Toshkent: O‘zRDBA, 2020. – B. 82.
6. Abu Rayhon Beruniy tarvihalari. “Javohirot kitobi” dan. //Arabchadan A.Irisov tarjimasi. – Toshkent: Xalq merosi, 1991. – B. 12.
7. Yusuf xos Hojib. Qutadg‘u bilig. – Toshkent: Akademnashr”, 2015. – B 367.
8. Nizomulmulk. Siyosatnoma yoki siyar ul muluk. – Toshkent: Adolat, 1997. – B. 98.
9. Homidiy H. Tasavvuf allomalari. / to‘ldirilgan nashr. – Toshkent: O‘zbekiston, NMIU, 2016. – B. 285-293.

10. Islom. Ensiklopediya. /Z.Husniddinov tahriri ostida. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2004. – B. 183-184.
11. Ahmad Yassaviy. Devoni hikmat. – Toshkent: Adabiyot va san’at nashriyoti, 1991. – B. 234.
12. Zahiruddin Muhammad Bobur. Mubayyan va nasriy bayoni, “Risoi Volidiyyia” asari nazmiy tarjimai va sharhi. Nasriy bayoni va sharhlar muallifi M.Kenjabekov. – Toshkent: “Sharq”, 2014. – B. 367.
13. Homidiy H. Tasavvuf allomalari. / To‘ldirilgan nashr. – Toshkent:O‘zbekiston, NMIU, 2016. – B. 230.
14. Ziyoy A. O‘zbek davlatchiligi tarixi. – Toshkent:Sharq, 2000. – B. 368.
15. Tursunova M. Madrasalar ta’limi tarixidan lavhalar. – Toshkent: “Mumtoz so‘z”, 2017. – B. 38-39.
16. Mirziyoyev Sh. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston Nashriyoti, 2021. – B. 17.
17. Temur tuzuklari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2016. – B.77-89.
18. G‘iyosiddin bin Humomiddin Xondamir. Habib us-siyyar fi axbori afrodi bashar. – Toshkent: Sharq, 2011 – B. 255-257.
19. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston demokratik o‘zgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda. – Toshkent: O‘qituvchi MU, 2021. – B. 57.
20. Alisher Navoiy. Mahbub ul qulub. – Toshkent: Adabiyot va san’at nashriyoti, 1983. – B. 36.
21. Alisher Navoiy:qomusiy lug‘at. / Birinchi jild. A-S. Mas’ul muharrir Sh.Sirojiddinov. – Toshkent: “Sharq”, 2016. – B. 137.
22. Tayirovna K.H. Scientific-methodical study of support for social innovations in the social protection system of the population //Academica: an international multidisciplinary research journal Учредители: Diva Enterprises Private Limited. – 2020. – T. 10. – №. 8. – С. 635.
23. Alisher Navoiy. To‘la asarlar to‘plami. 9 jild. Vaqfiya. – Toshkent: G‘ofur G‘ulom nomidagi nashriyot matbaa uyi, 2012. – B. 650.

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000